

Trestní právo a soudní praxe v raném novověku

Justicia - Pieter Breughel starší 1525-1569

Tradiční systém práva a trestů od pozdního středověku až do počátku 19. století – mnoho krutosti, surovosti, pověrečných rituálů a ceremonií.

Veřejné akty potrestání – zneuctující tresty, mrzačení, cejchování, upalování atd.

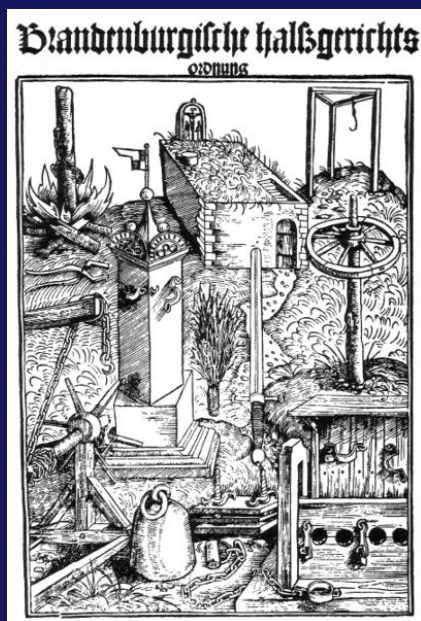
Z našeho dnešního pohledu to vypadá jako kruté barbarství.

Tresty kruté – cílem pokání
odplata a odstrašení – trest
úměrný způsobené újmě jedinci
i společnosti – míra akcentů
se proměňovala časově
i regionálně.

Trest odnětí svobody prakticky
neznámý, nemožnost kontroly
a prevence zločinu v dnešním
slova smyslu.

Právo neusilovalo o nápravu
delikventa, ale o obnovu práva
tím, že byla způsobena
(především tělesná) újma tomu,
kdo porušil obecně uznávaný
řád.

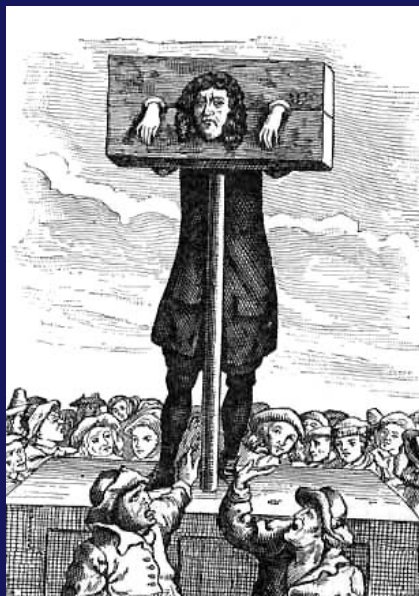

Nástroje mučení a trestu z 16. století

Zejména tělesné tresty
a tresty smrti se řídily
přísnými pravidly a podléhaly
silné kontrole ze strany
vrchnosti i „prostého lidu“.

Přímé akty msty byly
prakticky vyloučeny
a i delikvent byl pod
určitou ochranou.

Existovala také instituce
milostí, která byla poměrně
rozšířena a leckdy
převažovala milost nad
právem.

Problematika definice zločinu – představa veřejného zločinu se teprve vytvářela a proměňovala, jejich hodnocení silně kolísalo.

Škála tzv. těžkých zločinů zahrnovala celou řadu typů rozdělených zpravidla do tří hlavních kategorií.

1. Společensky škodlivé jednání (vražda, krádež, žhářství atd.)
2. Delikty proti náboženství a církvi (kacířství, rouhání, čarodějnictví)
3. Zločiny proti morálce a mravnosti (cizoložství, smilstvo, incest apod.)

Časová a regionální nejednotnost právních norem

Hlavní trestně právní kodexy

Hrdelní řád Karla V. „Constitutio criminalis Carolina“ - 1532
(nebyl závazně schválen pro české země ale často používán a inspiroval mnohé lokální trestní řády)

Koldínova Práva městská 1579 – schválen zemským sněmem, spory o jeho prosazení v různých regionech na Moravě definitivně až 1697.

Nové útrpné a hrdelní právo pro země koruny české Josefa I. z let 1707-1708 tzv. **Constitutio criminalis Josephina**

Později **Constitutio Criminalis Theresiana** 1769.

Od 16. století byla oficiálním iniciátorem a nositelem trestních aktů soudní vrchnost.

Soudila a vyhlášovala rozsudek – lid s ním vyjadřoval souhlas. Tresty vykonávány veřejně – jedině tak byly podle práva a nezpochybnitelné. Lid potvrzoval právní platnost trestu.

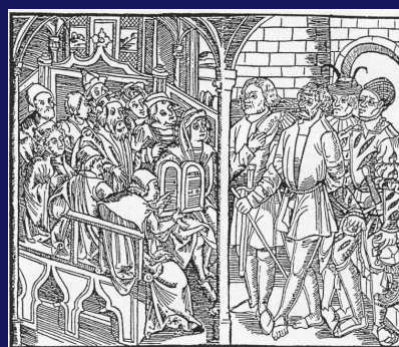

Soudy a vymáhání práva

Při drobných deliktech zasahovala většinou městská či vesnická samospráva, která udělovala za tyto činy sankce.

Instituce tzv. hrdelních soudů – před ním stanuli všichni obvinění či uvěznění pro podezření z „těžkého zločinu“.

Ve středověku hrdelní právo panovník – postupné delegování na vybrané městské soudy.

Delikvent před hrdelním soudem v 16. století

Dopadení pachatele

V raném novověku byla potrestána pouze malá část spáchaných zločinů.

Různé překážky při zatýkání pachatelů – zatčení mohli být pouze označení a z úřední moci stíhaní podezřelí.

Řada možností úkrytu či útěku do jiných teritorií, která se dovolávala svých práv a neumožňovala pronásledování zločince na svém území.

Neexistence účinných pátracích „policejních“ složek.

Na druhé straně v rámci komunity se různé podezřelé aktivity těžko utajovaly.

Loupežné přepadení v Seeonu v Bavorsku roku 1769.

Dopadení pachatele

Dopadení přímo při činu – pouze zlomek případů (vražda na ulici apod.) mohl být ihned zatčen a souzen.

Mnoho případů se opíralo o udání – zejména činy, které nemusely být přímo patrné (mravnostní delikty, čarodějnictví atd.) – v některých oblastech existovala povinnost udávat – udání mělo být od počestných osob – pokud se při vyšetřování ukázalo, že je to pomluva, musel udavač počítat s trestem.

Dopadení pachatele

Činy beze svědků – pátrání po podezřelých – možnost zatčení osob, které byly obecně známy svou špatnou pověstí.

U počestných a vážených osob velmi důvodné podezření jinak zneužití úřední pravomoci.

Problém s uprchlími či skrývajícími se pachateli – nedostatečnost pátracích složek – apel na obyvatele – veřejné vyhlášky, kontroly u bran, v hostincích apod.

Tradiční právo azylu – od středověku kostely, kláštery, hřbitovy, i některé světské instituce – postupně tato práva umenšována – pouze čestné případy.

Vězení

Vězení sloužila zpravidla pouze k zajištění a zadržení zatčených do vykonání rozsudku.

Vězení nesloužila jako nápravná zařízení - tresty delšího odnětí svobody byly velmi vzácné.

Teprve od 18. století vznikají ve větší míře káznice či vězení pro nucené práce.

Vězení

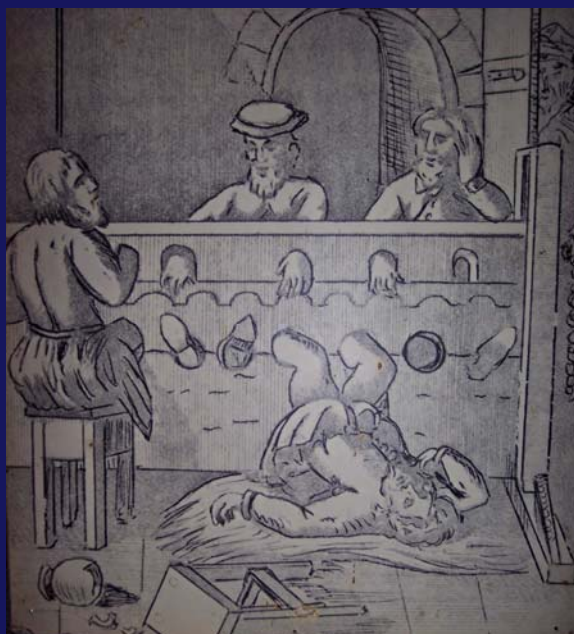
Vězení symbolem hrůzy – místo vazby a tělesného i duševního utrpení.

Snesitelné podmínky měl zajistit vězeňský řád – jeho aplikace byla ponechána na uvážení žalávníka a kontroly pouze ve výjimečných případech (sebevražda vězně, útěk apod.).

Podmínky tak často na hranici přežití – často v podzemních prostorách, malé cely, mnohdy přikování ke stěnám či podlaze, nebo drženi v kládě.

Hygienické poměry byly zpravidla otřesné (hmyz, hlodavci, výkaly, vlhko, zima atd.).

Vězni v kládě

Vězení

Uvěznění považováno mnohdy za součást tělesného trestu – přihlíženo i při vynesení konečného rozsudku nad delikventem.

Pro vyšší vrstvy pobyt ve vězení mírnější – lepší místnosti, strava, možnost návštěv apod.

Vyšetřování deliktu

K vynesení rozsudku nestačily výpovědi svědků ani zřejmé důkazy a indicie.

Potrestání bylo možné pouze po doznání obviněného.

Celé vyšetřování se rozběhlo v případě, že se obviněný hned nepřiznal a svědkové a indicie sloužily pouze jako prostředek k doznání obviněného.

Mnoho přehmatů a omylů – odsouzení nevinných, osvobození viníků.

Často rozhodovaly o rozsudku takové faktory jako počet přímluvců či zarputilost a pevné nervy obviněného než logika důkazního řízení.

Vyšetřování deliktu

Po zadržení obviněného se začalo s jeho výslechy.

U výslechu zpravidla soudce dva přísedící a písař.

Měla tak být zaručena objektivita vedení procesu.

Pečlivé protokolování všech otázek a odpovědí.

Výslech delikventa v Bamberku 1508.

Vyšetřování deliktu

Předmětem zájmu nebyl při výslechu pachatel jako osoba ani jeho motivy – otázky směřovaly k rekonstrukci zločinu.

Nehledaly se žádné polehčující okolnosti, ale snahou bylo usvědčit obviněného ze zločinu a získat dobrovolné nevynucené přiznání.

K tomu sloužily výpovědi svědků a indicie, které měly obviněného přimět k přiznání. Pouze pokud byly vyčerpány všechny tyto prostředky mohlo se v některých případech přistoupit k mučení.

Mučení však vyžadovalo v každém případě schválení vrchnosti.

Vyšetřování deliktu

Možnost přikročit k mučení – obviněný měl obecně špatnou pověst, stýkal se s podezřelými osobami, byl viděn na místě činu, po spáchání činu byl na útěku.

Obecně u vyšších vrstev společnosti musely být důkazy pádnější a obvinění závažnější, aby se mohlo přistoupit k mučení.

Stále v některých případech používané tzv. boží soudy – např. tzv. „zkouška na márách“ u podezřelých z vraždy, zkoušky u čarodějnických procesů – zkouška vpichem, zkouška vodou, zkouška váhou a další. Pokud tyto zkoušky dopadly pro obviněné špatně opravňovaly k použití mučení.

Mučení

Použito až při vyčerpání všech ostatních prostředků vyšetřování.

Používalo nejprve při deliktech proti náboženství a církvi (čarodějnické procesy) – postupné rozšíření do procesů s pachateli jiných těžkých zločinů.

Tento prostředek byl v raném novověku legitimním prostředkem soudního vyšetřování uznávaným všemi veřejnými institucemi církve a státu.

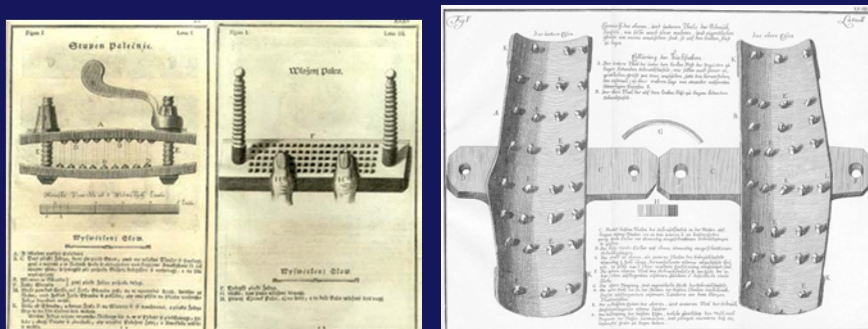
Jeho použití bylo regulováno a povolováno soudní vrchností.

Praktiky mučení postupně mizí v 18. století – rozdílnost v jednotlivých regionech (Rakousko a České země 1776)

Mučení

Mnoho praktik a systému mučení lišících se časově a regionálně. Hrubé rozdělení do tří základních stupňů.

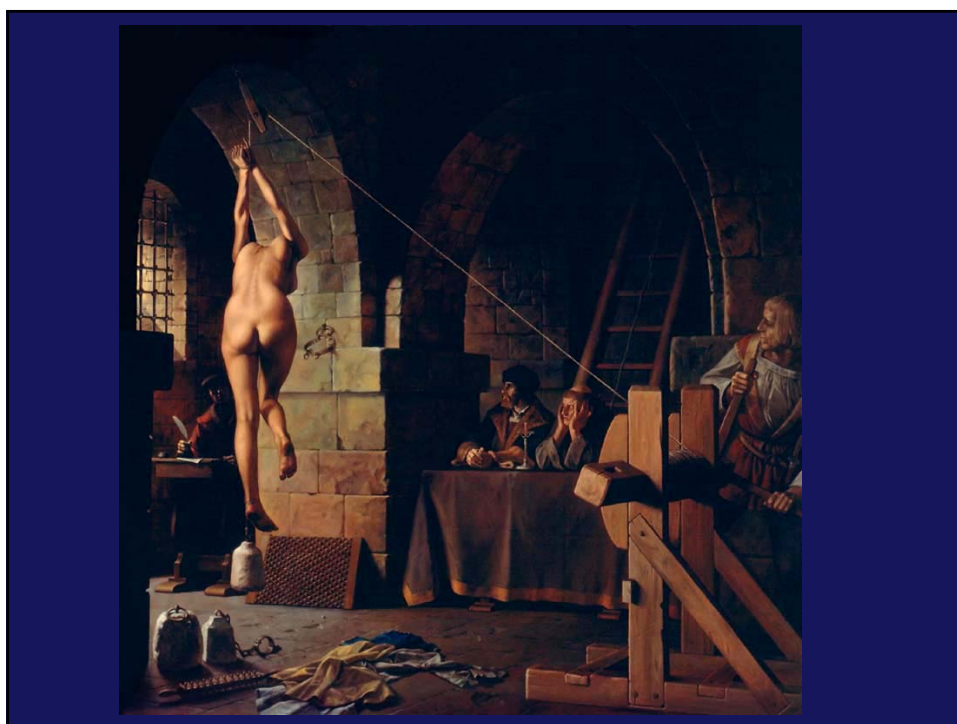
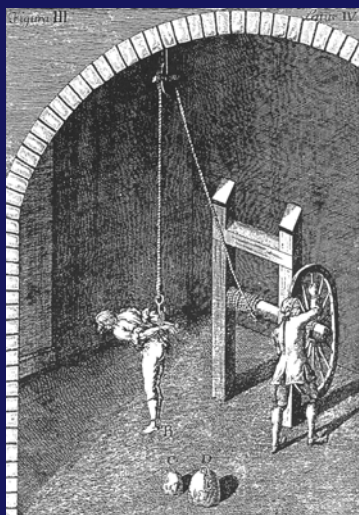
1. Pouhé ukázání instrumentů katem.

2. Svléknutí podezřelého a nasazení palečnic či španělské boty bez utažení.

3. Vlastní útrpný výslech – časté tři stupně v různých variantách – palečnice, španělské boty – natahování na žebřík či zavěšování, mučení vodou – pálení loučemi, bičování, vrážení třísek pod nehty atd.

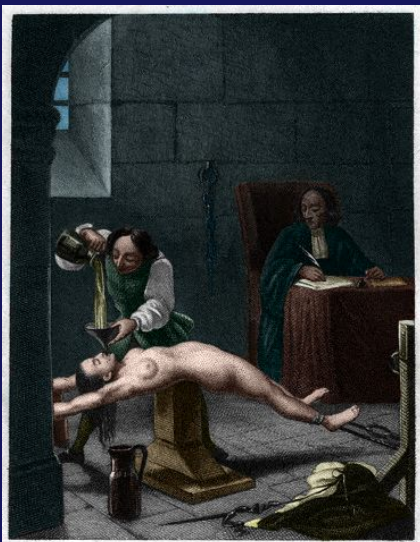

Fig. 341.—The Water Torture.—Fac-simile of a Woodcut in J. Dambouédre's "Praxis Rerum Criminalium:" in 4to, Antwerp, 1556.

Mučení

Mučeni nemohli být děti a mladiství, staří, nemocní, choromyslní, těhotné ženy a ženy v šestinedělí.

V praxi byli zřídka mučeni i počestní muži a ženy zejména ve vyšším sociálním postavení.

Mučený neměl utrpět přílišnou škodu – v případě onemocnění či většího zranění byl léčen a teprve poté se mohlo přistoupit k dalšímu mučení.

Pokud vydržel všechny stupně mučení, která byla pro určitý delikt stanovena a nepřiznal se, byl zpravidla propuštěn jako nevinný – nebyl však nijak odškodněn a byl stigmatizován po zbytek života.

Vypracování a vynesení rozsudku

Po vyšetření deliktu a přiznání delikventa.

Mnohdy komplikovaná procedura – nutné potvrzení vyšší vrchnostenské instance.

Pečlivé přezkoumání celého případu a formálních postupů – mnohdy konzultace s právními autoritami.

V potaz se bral – věk, nemoc, těhotenství, dlouhé vězení, tvrdost mučení, rodinné poměry, sociální postavení atd.

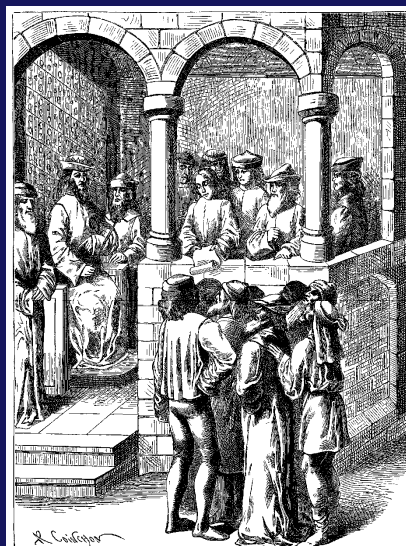

Fig. 306.—Promulgation of an Edict.—Fac-simile of a Miniature in "Anciennes des Jurs." (French Translation from Josephus), Manuscript of the Fifteenth Century, executed for the Duke of Burgundy (Library of the Arsenal of Paris).

Vypracování a vynesení rozsudku

Zmírnění rozsudku – instituce milostí – milost má přednost před průchodem práva.

Prosby o milost součástí soudního řízení – případné omilostnění následovalo až po odsouzení.

Milost z vlastního uvážení soudu, ale mnohem častěji na podnět či přímluvu jiných.

Snaha soudu chránit rodinné příslušníky či členy různých společenství – každý zneuctující trest vrhal hanbu i na ně.

Knížata, králové či císař mohli při příjezdu do měst udělovat milost či vzít pod svou ochranu např. vypovězené z města.

Milost však ve většině případů znamenala pouze zmírnění trestu a ne osvobození delikventa.

Vyhlášení rozsudku

Procesní řízení a vypracování rozsudku se odehrávalo s vyloučením veřejnosti.

Naopak vyhlášení rozsudku a vykonání trestu bylo veřejné a lid byl k účasti dokonce vyzýván.

Rozsudek musel být (alespoň nepřímo a formálně) potvrzen a schválen veřejností.

Soud se snažil veřejným vyhlášením rozsudku a přiznáním delikventa dosáhnout souhlasu publika a zároveň ho preventivně varovat před podobnými činy.

Rozsudek (zejména poprava) byl bez souhlasu lidu vždy velmi problematický.

System trestů

Tresty byly velmi rozmanité.

Zdaleka ne všechny případy u hrdelního soudu končily odsouzením delikventa k smrti.

Existovala celá řada tělesných a zneuctujících trestů, které postupem času začaly stále více převažovat nad tresty smrti.

Velmi časté kombinace různých trestů – jejich zotřovávání nebo naopak zmírnění.

FRANKFURT 1562—1696^a

WÜRZBURG 1769—1788^b

	Popravy	Ostatní tresty		Popravy	Ostatní tresty
1562—1580	91	149	1769—1773	10	1186
1581—1600	106	180	1774—1778	6	704
1601—1620	78	220	1779—1783	2	694
1621—1640	28	88	1784—1788	–	861
1641—1660	13	45			
1661—1680	8	138			
1681—1696	16	151			

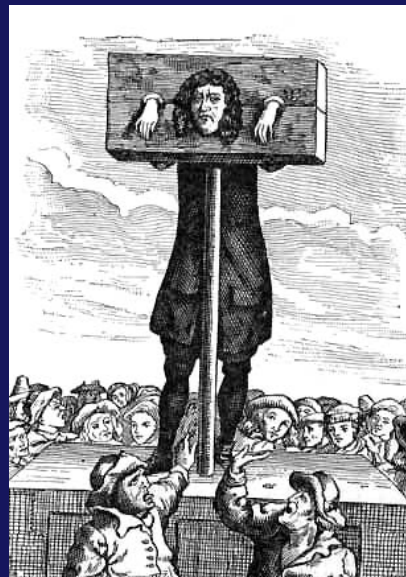
^{a)} Kniha trestů z let 1562—1696 in: Stadtarchiv (Městský archiv) Frankfurt

^{b)} Podle seznamu zločinů z let 1769—1789 in: StA (Státní archiv) Würzburg, Histor. Verein Sign. F 611

Zneuct'ující a tělesné tresty

Tyto tresty sice neznamenal fyzickou smrt pro odsouzeného, ale znamenaly ve většině případů jeho společenskou degradaci až společenské vyloučení (mnohdy spojeny s vypovězením z města či země).

Zejména u trestů silně zneuct'ujících byl dopad na další život odsouzeného takový, že pro něj znamenal faktický rozsudek smrti.

Zneuct'ující a tělesné tresty

Počestné a zejména výše postavené osoby byly těchto trestů většinou ušetřeny.

Nexistence čestného zneuct'ujícího trestu jako např. u čestného trestu smrti mečem.

Tresty nebyly diferencovány podle pohlaví a postihovaly téměř stejnou měrou muže i ženy.

FRANKFURT 1562—1696^{a)}
M = 644; Ž = 373

BEZ VYKÁZÁNÍ ZE ZEMĚ			S VYPOVĚZENÍM ZE ZEMĚ		
Trest	Muži	Ženy	Trest	Muži	Ženy
železný obojek	5	3	vypovězení ze země	287	220
obojek/metla	—	6	obojek/vypovězení	92	78
metla	8	1	obojek/metla		
			a vypovězení ze země	47	13
metla/pálení	2	—	obojek/pálení		
			a vypovězení ze země	2	—
kamenování	1	1	obojek/pálení/metla		
			a vypovězení ze země	1	—
galéra	1	—	metla		
			a vypovězení ze země	169	50
			metla, uříznutí uší		
			a vypovězení ze země	1	—
			vyhnání		
			a vypovězení ze země	14	—
			vystažení do výšky		
			a vypovězení ze země	6	—
			uříznutí uší		
			a vypovězení ze země	1	—
			pálení		
			a vypovězení ze země	3	—
			jízda na oslu		
			a vypovězení ze země	1	1
			zbavení cti		
			a vypovězení ze země	2	—

^{a)} Podle Knihy trestů města Frankfurtu⁸ (viz tab. 1, pozn. a)

Zneuct'ující a tělesné tresty

Tyto typy trestů byly primárně určeny pro některé formy deliktů před hrdelním soudem (krádež, podvod, rouhání, určité lehčí mravnostní delikty). Časté také tresty, které v důsledku milosti nahrazovaly trest smrti.

Určitá diferenciacie postižení cti delikventa.

Mírné postižení cti např. kláda, nebo i průvod městem a zesměšňování viníka.

Stání na pranýři a mrskání postihovalo čest delikventa tak, že byl prakticky vyloučen ze společnosti.

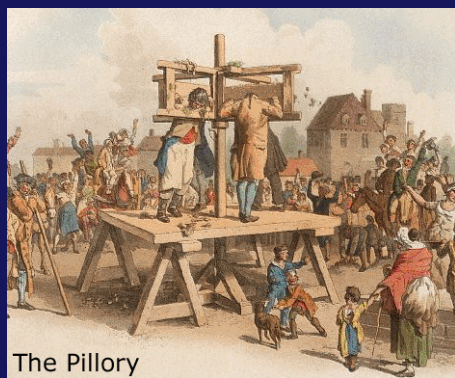
Tělesné (mrzačící) tresty

Tento typ trestů měl starou tradici přetrvávající ze středověku – od 16. století těchto trestů ubývalo.

Trvalé označení viníka a zločinu – často na principu podobnosti (např. krádež, zabití – useknutí ruky, která zločin provedla,). Uřezání jazyka, uší, mrskání, vypálení cejchu.

Pranýř – místo hanby a zneuctění

The Pillory

Církevní tresty

Měly sloužit k usmíření s Bohem a církevní obcí formou veřejného pokání.

Zejména u přečinů proti morálce a církvi (cizoložství, smilstvo, rouhání, klení atd.).

Různé formy – odsouzení k vykonání pouti do ciziny (ne příliš časté), stání před dveřmi kostela s prutem či svící, sedění na zvlášť viditelném místě a poslouchání kázání o hříchu, kterého se provinilec dopustil.

Často až kontraproduktivní – obavy před těmito tresty např. způsobovaly snahu utajit nechtěné početí a zvyšovaly počet vražd novorozenců.

Trest smrti a jeho ritualizace

Poprava anglického krále Karla I. v roce 1649

Druhy trestů smrti

Očistné tresty smrti – starobylé tresty – radikální likvidace delikventa – neměla zůstat ani stopa, vzpomínka či hrob.

Usmrcení se nedělo rukou kata, ale přírodním živlem bez prolítí krve. Ničivá a očistná síla živlů (oheň, voda, země).

Zahrabání za živa – těžký trest používaný častěji při trestání žen za mravnostní delikty či vraždy (cizoložství, vražda dítěte či manžela) – často spojen s probodnutím kulem.

Praktikován ještě v 16. století, později se téměř nepoužíval.

Trest smrti utopením – více rozšířen u žen – zejména za porušování mravních norem a církevních řádů (vražedkyně dětí, cizoložníci, kacíři). Očistná síla vody odplavující hříchy.

Trest smrti utopením ve Vídni roku 1562.

Trest smrti utopením Švýcarsko.

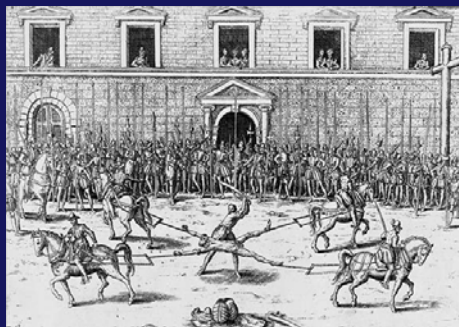
Trest smrti upálením – nejrozšířenější očistný trest, postihoval stejnou měrou muže i ženy. Používám zejména u osob odsouzených za kacířství, čarodějnictví, travičství, sodomii či falšování mincí.

Tento trest měl vést k usmrcení takovým způsobem, že mělo dojít k úplnému zničení těla delikventa tak „*aby byla veškerá památka jeho hanebného činu vymazána*“ a „*aby byl od města a země odvráceno boží hněv a trest*“.

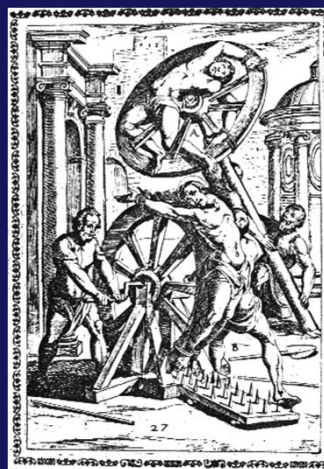

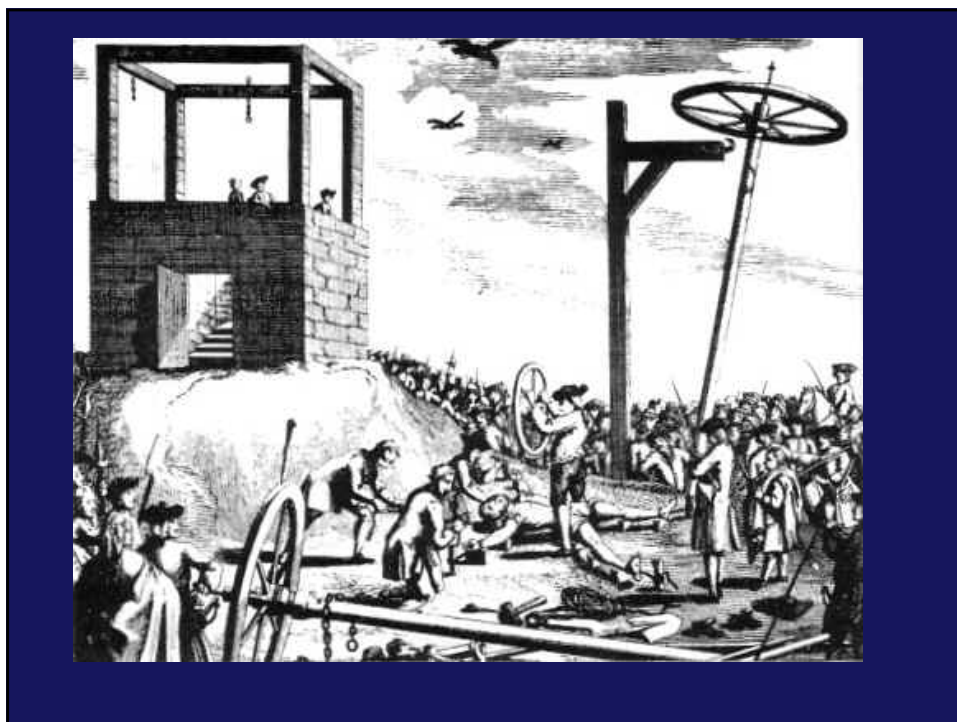
Tresty potupné a odstrašující – vykonávány převážně na mužích – především u těžkých zločinů – těžké či mnohonásobné vraždy, politické zrady a spiknutí apod.

Za nejhorší bylo považováno **rozčtvrcení či trhání koňmi** – doloženo jen velmi málo případů v 16. století – zemězrádci, královrazi.

Lámání kolem – těžký a potupný trest – většinou za těžké či několikanásobné vraždy a loupeže – prováděn téměř výhradně na mužích. Používán až do 18. století – od 17. století bývali delikventi nejprve zardoušeni či sťati.

Trest smrti oběšením – nejčastější způsob popravы zejména na počátku raného novověku – později převažovalo stětí - trest pro závažné krádeže a podvody.

Potupný způsob smrti – nesmazatelná hanba pro odsouzeného i jeho rodinu. Mrtvola zůstávala často viset na pospas ptákům. Nebyl umožněn řádný pohřeb a duše mrtvého tak nenalezla pokoje.

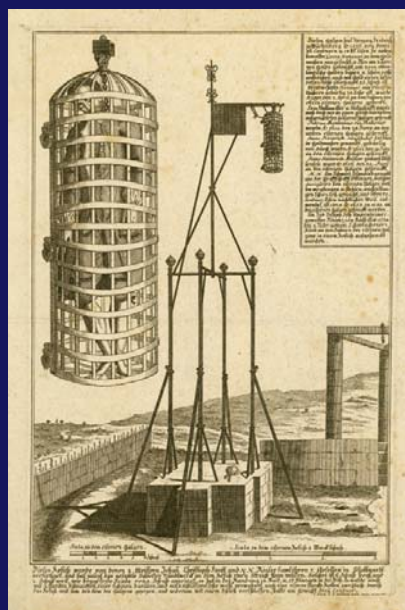
Šibeníční pole nad Horním Slavkovem

Délka ponechání těla na šibenici byla součástí trestu.

Často až do rozpadu těla – riziko kradení těl z šibenic – víra v jejich léčivé účinky, nebo příbuzní zemřelého, aby smazali hanbu, pohřbili tělo a dopřáli tak duši oběšeného klid.

Míra potupy závisela i na výšce šibenice či umístění oběšence na určité její místo.

Poprava Josepha Süsse Oppenheimera v roce 1738 ve Stuttgartu.

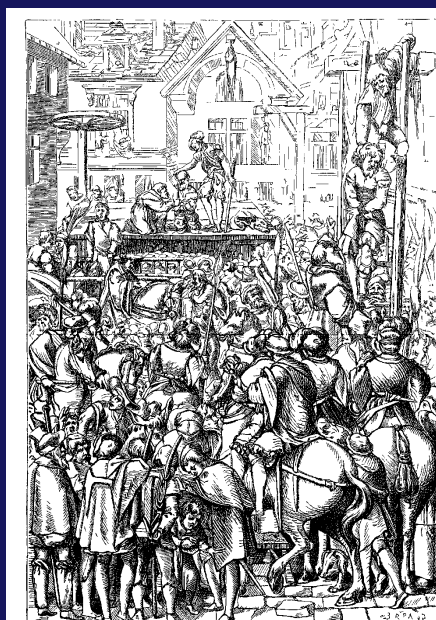

Fig. 447 — Public Executions — Fac simile of a Woodcut in the Latin Work of J. Millen, "Praxis Criminis Persequendi" small folio, Parisus, Simon de Colines, 1641

Poprava Žida
pověšením 1533

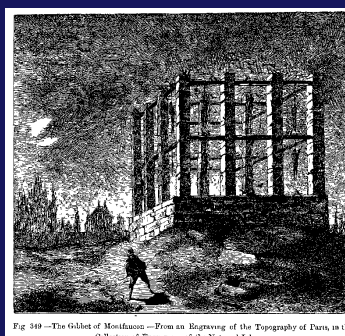
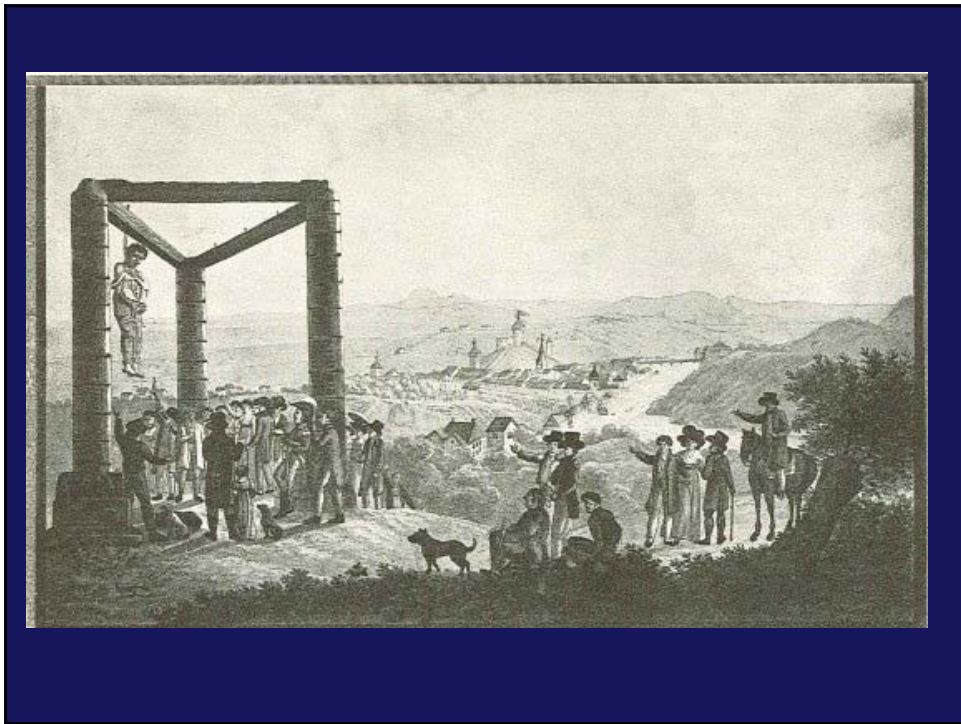
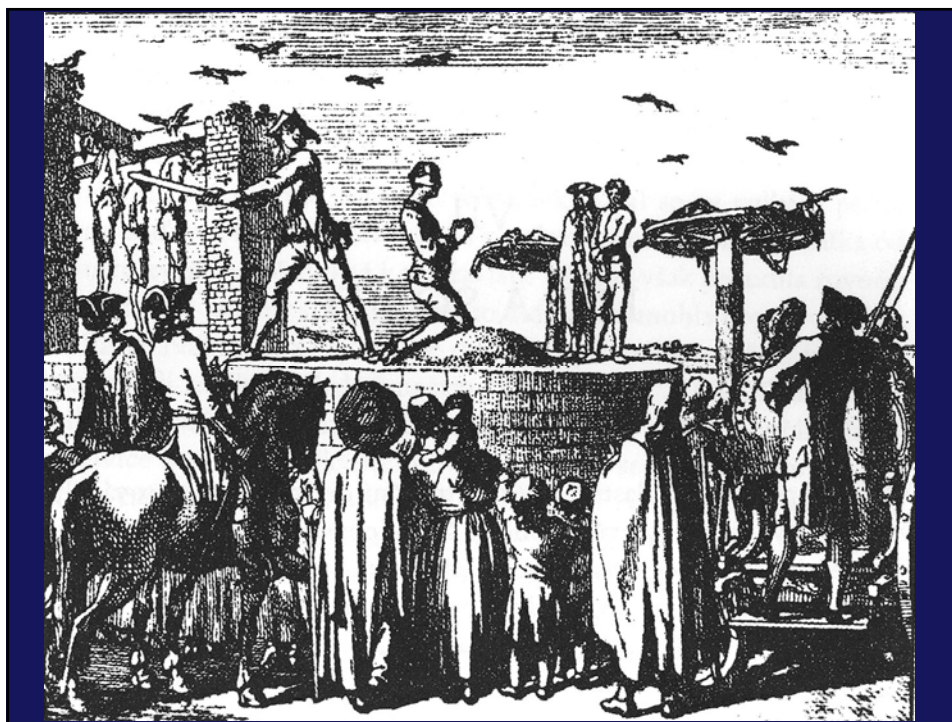
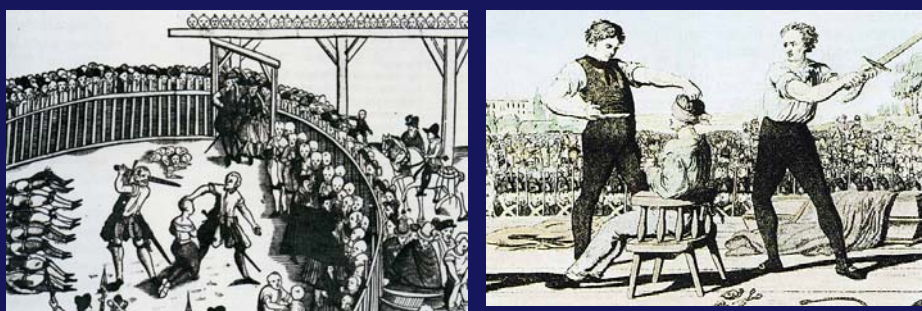

Fig. 349.—The Gallies of Montfaucon.—From an Engraving of the Topography of Paris, in the Collection of Engravings of the National Library.

Stětí mečem – nejlehčí a nejčestnější způsob poprav, od 17. století převládající způsob poprav – zejména výše postavené osoby a šlechtici bývali popravováni téměř výhradně stětím.

V některých případech možnost řádného pohřbu na hřbitově. Čest a spása popraveného tak nebyly ohroženy.

Druhy trestů smrti

Z hlediska poškození cti popraveného – zneuctvující tresty smrti (např. oběšení) – zločiny spáchané v skrytu (krádež, vloupání atd.) – čestné způsoby smrti (stětí mečem) – neposkvrňovaly čest delikventa ani jeho rodiny – tresty u veřejně provedených zločinů (zabití apod.).

Častý systém milostí zmírňoval trest smrti z potupného na čestný.

Jisté rozdíly trestů smrti mezi muži a ženami. Muži (oběšení, lámání kolem, rozčtvrcení), ženy (utopení, zahrabání za živa). Stětí mečem bylo používáno u obou skupin stejně často.

Tresty smrti (četnost podle pohlaví)

FRANKFURT (1562—1696)			NORIMBERK (1600—1692)		
<i>Celkem muži: 316; ženy: 23</i>			<i>Celkem muži: 211; ženy: 66</i>		
Způsob trestu	Muži	Ženy	Způsob trestu	Muži	Ženy
zahrabání za živa	–	1	upálení	7	3
upálení	6	1	rozčtvrcení	1	–
utopení	7	6	lámání kolem	9	1
rozčtvrcení	1	–	šibenice	72	1
lámání kolem	12	–	stětí mečem	110	49
šibenice	200	1	meč ^a	12	12
stětí mečem	86	15			
meč ^a	6	1			

^a meč se zostřením trestu

Využívání trestů smrti v soudní praxi

Možnost vynesení nejtvrdějších trestů smrti po celé období raného novověku – trestní praxe zejména v 17. století a později uplatňovala tuto možnost stále méně – důležitá byla možnost a hrozba tvrdých trestů.

Počet poprav v průběhu raného novověku klesal. Vysoký počet v 15. století s nárůstem závažné kriminality. V 16. století ještě zvýšení (nárůst obyvatel měst, zlepšení systému soudů a kontroly zločinnosti). Od 17. pokles (snížení počtu obyvatel měst, zmírnění soudní praxe).

Ubývá také potupných trestů smrti a většina poprav je mečem.

VRATISLAV (Slezsko) 1445—1800

Celkem: 792 poprav
1445—1525 = 454
1613—1629 = 106
1635—1740 = 221
1741—1800 = 12

AUGSBURG 1545—1699

Celkem: 327 poprav
1545—1562 = 29
1563—1580 = 72
1581—1596 = 66
1596—1615 = 41
1615—1632 = 30
1632—1653 = 8
1653—1699 = 35
1700—1806 = 46

FRANKFURT 1562—1696

CELKEM: 340 POPRAV
1562—1580 = 91
1581—1600 = 106
1601—1620 = 78
1621—1640 = 28
1641—1660 = 13
1661—1680 = 8
1681—1696 = 16

CURYCH 1400—1798

Celkem: 1424 poprav
1400—1500 = 383
1500—1600 = 569
1600—1700 = 327
1700—1798 = 145

NORIMBERK 1503—1743

Celkem: 1009 poprav
1503—1520 = 83
1521—1540 = 90
1541—1560 = 85
1561—1580 = 202
1581—1600 = 181
1601—1620 = 115
1621—1640 = 75
1641—1660 = 33
1661—1680 = 33
1681—1700 = 38
1701—1720 = 29
1720—1743 = 45

NORIMBERK

	m.	m.*	pr.	k.	ut.	up.	pz.
1503—1520	54	1	16	4	3	—	5
1521—1540	47	5	27	3	5	2	1
1541—1560	55	5	7	9	8	1	—
1561—1580	84	13	49	14	10	2	—
1581—1600	67	15	84	13	1	1	—
1601—1620	76	3	32	3	—	1	—
1621—1640	52	9	14	—	—	—	—
1641—1660	50	6	5	1	—	1	—
1661—1680	22	4	5	2	—	—	—
1681—1700	21	3	14	—	—	—	—
1701—1720	15	6	7	1	—	—	—
1721—1743	30	10	5	—	—	—	—

FRANKFURT

	m.	m.*	pr.	k.	ut.	up.	pz.
1562—1580	11	7	63	5	6	—	1
1581—1600	18	7	70	1	8	1	—
1601—1620	20	5	46	5	3	—	3
1621—1640	17	—	9	1	—	—	—
1641—1660	7	2	2	—	—	—	—
1661—1680	4	1	3	—	—	—	—
1680—1696	6	—	10	—	—	—	—

Zkratky: m. — meč (štětí), m.* — meč se zosťvením trestu, k. — kolo, pr. — provaz, ut. — utopení, up. — upálení, pz. — zahřabání živého

Pokles počtu trestů smrti od 16. do 18. století.

Průběh poprav, jeho ovlivnění a možná rizika

V průběhu raného novověku byly popravky věcí veřejnou – vrchnost očekávala odstrašující účinek, lid trval na kontrole řádného průběhu (např. tradiční podpora delikventa modlitbami, očištný charakter popravky jako právního aktu) a delikvent měl příležitost rozloučit se s přáteli a známými.

Pokud byla poprava provedena s vyloučením veřejnosti – vždy pochybnosti o spravedlnosti a řádnosti rozsudku a zpochybňování jeho právní platnosti.

Procedura poprav nebyla žádnou spontánní akcí, ale důkladně se připravovala tak, aby její podoba řádně odpovídala rituálu a byla právně platná.

Cíle vrchnosti – důstojný průběh popravky – odstrašující účinek – možný soucit s hříšníkem, ale vyloučení jakýchkoliv sympatií či stranění – kat byl pozdvižen na úroveň strach budícího spravedlivého mstitele aniž by přihlížejícím dal důvod k nenávisti.

Musely být zajištěny jak všechny technické a formální náležitosti (kat, popraviště, stráž u popravky atd.), tak smíření hříšníka se svou smrtí – lepší strava, místnost, návštěvy, oblečení, duchovní útěcha – bez souhlasu hříšníka nebyla důstojná poprava možná.

Jakékoliv excesy a vybočení z rituálu mohlo budit dojem že rozsudek byl nespravedlivý a vyvolat nevypočitatelné reakce.

Cesta na popraviště

Přísná pravidla – důležité zajištění bezpečnosti odsouzeného i kata a jeho pomocníků – zajištění eskorty.

Průvod ohlašovaly zvony – mnohdy početný dav lidí. Odsouzenec šel pěšky, či byl přepravován na voze. Zostření trestu – byl na popraviště smýkán.

Role veřejnosti při popravách

Od 16. do 18. postupně omezovány možnosti veřejnosti fakticky ovlivnit průběh poprav – ovšem na shromážděný dav musela brát vrchnost a kat značný ohled.

Existovaly lidové tradice podle kterých musel být odsouzenec omilostněn – tyto situace se na rozdíl od milostí vrchnosti uplatňovaly bezprostředně před popravou nebo při ní.

Např. pokud se rozhodla panna či mládenec pojmout delikventa do svazku manželského mohl být omilostněn. Také kat mohl zachránit delikventku tím, že si ji vzal za ženu. Těmto žádostem o osvobození však bylo vyhověno jen v některých případech v 16. století – později už se nebraly v potaz.

Role veřejnosti při popravách

Staré právní představy – pokud se při věšení přetrhl provaz či, když se osoba hozená do vody neutopila, byla veřejnost přesvědčena, že zločin byl tímto odpykán a odsouzený má být osvobozen.

V případě pokračování popravky hrozilo její násilné přerušování či napadení kata.

Nezdar kata při popravě mečem – z hlediska veřejnosti to bylo vnímáno jako krutost a často docházelo v těchto případech k napadení kata, které mnohdy skončilo i jeho smrtí.

Nezdařená poprava mečem v Schardingenu v Bavorsku 1571.

Role veřejnosti při popravách

Zaznamenány i případy, kdy lid vystoupil proti příliš mírnému rozsudku.

Vrchnost se snažila předejít jakýmkoliv komplikacím při popravách důsledným dodržováním popravních rituálů a stále přísnější ostrahou delikventa i kata a jeho pomocníků.

Bezpečnost při popravách byla stále častěji svěřována vojenským jednotkám.

Od 17. století se také zvětšila vzdálenost popraviště od diváků.

Shrnutí

Propracovaný systém hrdelních a zneuctujících trestů typický pro raně novověkou společnost.

Postupná tabuizace všech forem msty a monopolizace trestní moci do rukou vrchnosti.

Změna procesního řízení a veřejné soudní praxe – soudní řízení a exekuce dříve probíhaly veřejně – v raném novověku vlastní proces oddělen od výkonu trestu – proces probíhal tajně a byl výlučnou věcí vrchnosti – rozsudek veřejně vyhlašován a také trest byl veřejný.

Shrnutí

Kruté tresty nebyly akty svévole – součástí přesných rituálů, které byly kontrolovány veřejností – krutost odpovídala hrůznosti zločinu – exemplární tresty zmírňovány systémem milostí.

Peněžité tresty a tresty vězení byly pouze okrajové – hlavní byly tresty, které postihovaly delikventa na cti a na těle.

Odstupňovaný systém podle závažnosti deliktu

- církevní tresty, po vykonání pokání delikvent znovu přijat do společnosti.
- tresty na cti – poškozovaly delikventovu čest, ale neznamenaly vyloučení ze společnosti.
- mrzačící a tělesné tresty a vypovězení – vyloučení ze společnosti, sociální izolace až fyzická smrt.
- tresty smrti s různou mírou dehonestace delikventa

